



Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. ŻURAWIA 4 skr. pt. 24

00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04; 29-35-69
ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

Telefon dyżurny: 21-34-34
Telex: 816-436

BD/261/38/88

OPINIE W SPRAWIE ZMIANY RZĄDU

Komunikat z badań

Wrzesień 1988 r.

Koncentrująca od kilkunastu dni uwagę opinii społecznej kontrowersyjna sprawa zmiany rządu była jednym z tematów wrześniowego sondażu CBOS¹. Pytaliśmy badanych, jak powinien postąpić Sejm PRL wobec wyrażonego przez OPZZ żądania ustąpienia rządu, jakie jest ich osobiste stanowisko wobec ustąpienia rządu, a także jakie osoby z dotychczasowego jego składu należałoby pozostawić bądź pominąć przy formowaniu nowego składu oraz jakie nowe kandydatury powinny zostać uwzględnione.

Wyniki sondażu potwierdziły sygnalizowany we wcześniejszych opracowaniach CBOS² gwałtowny - postępujący od października ubiegłego roku - spadek aprobaty i zaufania społecznego do rządu premiera Z. Messnera. Obecnie o potrzebie jego ustąpienia jest przekonana większość społeczeństwa³. Prawie dwie trzecie badanych (65,4%) uznało, że Sejm powinien przychylnie odnieść się do wniosku OPZZ i odwołać rząd, a 62,1% osobiście głosowałoby za jego dymisją; za pozostawieniem dotychczasowego rządu opowiedziało się 18,8%. Swoje stanowisko motywowali dwojako: jedni, że rządowi należy dać jeszcze kilka miesięcy na sprawdzenie swego programu (13%); drudzy usprawiedliwiali go twierdząc, że jest dobry, tylko działa w niekorzystnych okolicznościach (5,8%). Co piąty badany (19,2%) powstrzymywał się od wyrażenia w tej kwestii własnego stanowiska (udzielając odpowiedzi "trudno powiedzieć").

Przyjęcie przez Sejm wniosku OPZZ za konieczne uznało 94% spośród opowiadających się za ustąpieniem rządu oraz 7% dostrzegających potrzebę zachowania dotychczasowego jego składu.

¹ Zrealizowanego pod hasłem "Co o tym myślisz" w dniach 17-22 września br. techniką wywiadu kwestionariuszowego na reprezentatywnej próbie udziałowej dorosłej ludności kraju (1493 osoby).

² Zob. "Opinia publiczna o instytucjach i organizacjach społeczno-politycznych oraz politykach" - grudzień '87; "Opinie o instytucjach, organizacjach społeczno-politycznych oraz osobach aktywnych w życiu publicznym kraju" - marzec '88; "Dynamika nastrojów społecznych - spirala niezadowolenia" - kwiecień '88; "Opinie o nadzwyczajnych pełnomocnictwach dla rządu" - czerwiec '88; "Opinia publiczna o instytucjach i organizacjach społeczno-politycznych oraz osobach aktywnych w życiu publicznym kraju" - maj '88; "Sierpień '88 - poglądy na sytuację w kraju" - sierpień '88.

³ Pewien wpływ na stanowisko opinii publicznej wywarły obrady Sejmu w dniu 19 września br. Przy tej samej liczbie domagających się pozostawienia rządu za przyjęciem wniosku OPZZ i odwołaniem rządu w dniach 17-18 września opowiadało się 60% ankietowanych, a 19 września i w dniach następnych prawie 70%.

Za natychmiastową dymisją rządu wyraźnie częściej od pozostałych opowiadali się badani zamieszkujący w dużych miastach (pow. 0,5 mln ludności), w wieku średnim i starszym (30-59 lat), legitymujący się wykształceniem wyższym niż średnie, deklarujący przynależność do b. NSZZ "Solidarność" oceniający własną sytuację materialną jako złą. Szczegółowe dane przedstawiono w aneksie (tab. 1 i 2).

Niezależnie od opinii na temat ustąpienia rządu zapytaliśmy badanych, czy w związku z dyskusjami na temat zmian politycznych w Polsce mogliby wskazać ludzi (polityków, działaczy, wybitnych fachowców i inne osobistości), którzy: a) koniecznie powinni wejść do rządu lub pozostać w nim; b) powinni być usunięci z rządu lub pominięci przy jego zmianie. Pytania miały charakter otwarty, respondenci samodzielnie wskazywali osoby.

Kto nie powinien wejść do rządu?

Jedna trzecia badanych (35,3%) skwitowała to pytanie odpowiedzią "Trudno powiedzieć", 9% stwierdziło, że nie interesuje się polityką (4,5%) bądź nie zna takich osób (3,8%). Sporadycznie mówiono, że zmiana rządu jest problemem drugorzędym (0,4%). Co piąty (19,4%) był zdania, że odsunięci powinni zostać wszyscy dotychczasowi członkowie rządu. 12,8% ograniczyło się do ogólnikowych wypowiedzi typu: powinni odejść ci, co się nie sprawdzili, są nieudolni, bezmyślni, niekompetentni (7,2%), starzy, w wieku emerytalnym, o długim stażu w rządzie, jeszcze z ekipy Gierka (1,9%), partyjni bądź związani z PZPR (0,7%), przeciwnicy reformy (0,5%) czy wreszcie moralnie podejrzani, nieuczciwi (0,4%).

Konkretne propozycje personalne z podaniem nazwisk zgłosiło 42,9% badanych. Spośród członków dotychczasowego gabinetu najczęściej żądano usunięcia Z. Messnera (7,7%), Z. Szałajdy (5,5%), S. Zięby i Z. Sadowskiego (2,7%) oraz B. Samojlika (2,3%). Wskazania pozostałych członków rządu nie przekraczały 1% (tab. 3). W ogóle nie pojawiły się żądania ustąpienia ministrów - W. Gwiazdy, M. Janiszewskiego, J. Kamińskiego i A. Krawczuka. Stosunkowo często natomiast domagano się dymisji rzecznika prasowego rządu - J. Urbana (7,8%).

Część badanych wskazała zarazem na inne osoby, których nie należałoby uwzględniać przy formowaniu nowego rządu. Wśród tych osób przeważali członkowie ścisłego kierownictwa PZPR: W. Jaruzelski (2,6% wskazań), M.F. Rakowski (2,6%), W. Baka (0,7%), J. Czyrek (0,7%), S. Ciosek (0,4%), M. Orzechowski (0,1%) oraz A. Miodowicz (0,3%). Sporadycznie odmawiano także udziału w rządzie R. Malinowskiemu (0,3%), K. Barcikowskiemu (0,9%), T. Szlachowskiemu (0,1%) i L. Wałęsie (0,1%). W tabeli 4 aneksu przedstawiono zróżnicowanie opinii ze względu na podstawowe cechy społeczno-demograficzne. Wyraźnie widoczny jest wpływ wykształcenia i aktywności społeczno-politycznej na sposób wypowiedzania się w omawianej kwestii.

Kto powinien wejść w skład nowego rządu?

Lista proponowanych kandydatur jest znacznie dłuższa niż osób, których respondenci nie chcieliby widzieć w składzie nowego rządu. Są wśród nich członkowie dotychczasowego gabinetu, nie pełniący funkcji rządowych przedstawiciele kierownictwa PZPR, wybitni intelektualiści i dziennikarze, reprezentanci środowisk katolickich, działacze opozycji.

Cnociaż wymieniano łącznie ponad 60 nazwisk, także i w tym przypadku liczna grupa badanych (23%) powstrzymała się od podania propozycji i stwierdziła, że nie zna takich osób (13,9%) bądź nie interesuje się polityką (7,4%), a nawet, że nie ma takich osób (1,3%)⁴. Część respondentów (18%) zamiast nazwisk podało pożądane cechy przyszłych członków rządu. Powinni to być ludzie mądrzy, kompetentni, specjaliści, fachowcy, naukowcy (7,8%), sprawni, dobrzy, potrafiący zarządzać, praktycy (2,8%) odpowiedzialni i liczący się z głosem społeczeństwa (1,1%) o wysokim morale, uczciwi i sprawiedliwi (0,7%), a także młodzi (2,6%), związani z opozycją i NSZZ "Solidarność" (2,5%), bezpartyjni (0,9%), związani z Kościołem (0,3%).

⁴ Wskazując np., że obecnie Polsce potrzebna jest taka osoba, jak M. Thatcher.

Konkretne propozycje personalne co do składu nowego rządu podało 36,5% ankietowanych. Ten sposób wypowiedzenia się był charakterystyczny dla osób kompetentnych i zainteresowanych polityką, z wykształceniem wyższym niż średnie oraz aktywnych społecznie (tab. 5).

Spośród członków dotychczasowego rządu największe szanse wejścia w skład nowego miałyby, w ocenie badanych, Z. Messner (2,6%), Z. Sadowski (2,2%) oraz A. Krawczuk (1,9%) i C. Kiszczak (1,5%). Pozostali członkowie gabinetu byli wymieniani sporadycznie (tab.3). W przypadku członków kierownictwa PZPR propozycję wejścia w skład nowego rządu zgłaszano pod adresem W. Baki (4,4%), W. Jaruzelskiego (3,4%), M.F. Rakowskiego (2,1%), M. Orzechowskiego (0,5%). Wskazywano także na A. Miodowicza (0,8%), R. Malinowskiego (0,3%). J. Dobraczyńskiego i W. Młyńczaka (po 0,1%).

Drugi krąg osób, w którym upatrywano potencjalnych kandydatów do nowego rządu, obejmuje ludzi związanych z b. NSZZ "Solidarność" i kołami opozycji politycznej. Głównym kandydatem z tego grona jest L. Wałęsa, którego obecność w nowym rządzie uznał niemal co dwudziesty badany (4,2%). Wymieniano też B. Geremka (0,3%), J. Kuronia (0,3%) i R. Bugaja (0,2%), sporadycznie zaś Z. Bujaka, W. Frasyniuka, A. Michnika, L. Moczulskiego, J. Onyszkiewicza i H. Sienkiewicza (0,1%).

Trzeci krąg ewentualnych kandydatów obejmuje intelektualistów, naukowców i dziennikarzy. Pojawiały się tu takie nazwiska, jak J. Kaleta (0,9%), M. Kozakiewicz (0,8%), a także C. Józefiak, B. Łętowska, S. Kwiatkowski, J. Szczepański, R. Wojna, G. Woźniak.

I wreszcie czwarty krąg to ludzie związani z Kościołem - A. Stelmachowski (0,6%), W. Siła-Nowicki (0,5%), W. Trzeciakowski i A. Micewski (0,1%).

ANEKS

Tabela 1

w procentach

Charakterystyka badanych	Respondenci		
	postulujący wobec Sejmu PRL		nie mający zdania
	przyjęcie wniosku OPZZ o odwołanie rządu	niezmienianie rządu	
<u>Miejsce zamieszkania</u>			
Wieś	60,7	7,5	31,8
Miasto:			
do 50	66,9	8,8	24,3
51-500	68,2	8,1	23,4
ponad 500 tys. mieszkańców	70,8	6,0	23,1
<u>Wiek</u>			
Do 29	62,6	6,9	30,6
30-39	71,1	7,6	21,1
40-59	73,3	8,0	18,7
60 i więcej lat	50,3	8,4	41,3
<u>Wykształcenie</u>			
Podstawowe	54,1	9,1	36,8
Zasadnicze zawodowe	66,8	5,6	27,6
Średnie	72,7	7,7	19,6
Wyższe niż średnie	77,1	7,8	14,6
<u>Przynależność do PZPR</u>			
Należący	75,0	10,8	14,2
Nie należący	64,4	7,3	28,2
<u>Przynależność do związków zawodowych przed 13 XII 1981 r.</u>			
Należący do:			
- "Solidarności"	78,7	5,5	15,9
- innych związków	71,9	8,5	19,2
Nie należący do żadnych związków	58,7	8,3	33,0
<u>Własne warunki materialne</u>			
Złe	77,2	1,6	21,2
Raczej złe	64,5	4,4	30,8
Średnie	64,0	8,2	27,8
Dość dobre	65,9	11,9	22,2
Dobre	57,3	20,0	22,7

Tabela 2

w procentach

Charakterystyka badanych	Respondenci			
	opowiadający się za			nie mający zdania
	ustąpieniem rządu	daniem rządowi szansy na sprawdzenie swego programu	pozostawieniem rządu	
<u>Miejsce zamieszkania</u>				
Wieś	58,6	12,1	6,3	22,9
Miasto				
do 50	63,4	12,7	6,7	17,3
51-500	62,8	14,5	4,9	17,7
ponad 500 tys. mieszkańców	68,5	13,0	4,6	13,9
<u>Wiek</u>				
Do 29	62,3	14,3	3,7	19,7
30-39	65,9	12,7	5,9	15,4
40-59	67,8	11,3	7,3	13,5
60 i więcej lat	48,7	14,2	5,8	31,3
<u>Wykształcenie</u>				
Podstawowe	51,4	11,4	7,5	29,7
Zasadnicze zawodowe	62,9	13,1	4,5	19,6
Średnie	69,3	14,9	5,0	10,8
Wyższe niż średnie	72,9	13,0	5,2	8,9
<u>Przynależność do PZPR</u>				
Należący	63,5	15,5	10,8	10,1
Nie należący	62,0	12,7	5,1	20,2
<u>Przynależność do związków zawodowych przed 13 XII 1981 r.</u>				
Należący do:				
— "Solidarności"	75,3	10,7	3,0	11,0
— innych związków	60,8	13,1	7,3	18,8
Nie należący do żadnych związków	57,6	13,8	6,3	22,2
<u>Własne warunki materialne</u>				
Złe	78,3	6,0	1,1	14,7
Raczej złe	61,3	12,2	3,2	23,3
Średnie	59,9	13,9	7,1	19,2
Dość dobre	65,9	13,3	5,9	14,8
Dobre	47,3	20,9	12,7	19,1

Tabela 3

w procentach

Członkowie dotychczasowego rządu	Respondenci opowiadający się za:	
	pozostaniem danej osoby w rządzie	odejściem danej osoby z rządu
Z. Messner	2,5	7,7
J. Kozioł	0,3	0,5
Z. Sadowski	2,2	2,7
Z. Szałajda	0,6	5,5
H. Bednarski	0,2	0,4
J. Bilip	0,1	0,3
B. Ferensztajn	0,1	0,1
J. Józwiak	0,1	0,7
C. Kiszczak	1,5	0,5
J. Komender	0,1	0,5
A. Krawczuk	1,9	-
A. Kwaśniewski	0,5	0,1
W. Michna	-	0,1
B. Samojlik	0,1	2,3
I. Sekuła	0,5	0,4
F. Siwicki	0,2	0,3
S. Zięba	0,8	2,8
J. Urban	1,1	7,8

Tabela 4

w procentach

Charakterystyka badanych	Respondenci według sposobu odpowiedzi na pytanie: "Kto nie powinien znaleźć się w składzie rządu?"			
	wymieniający konkretne nazwiska	dystansujący się od wydawania opinii	opowiadający się za całkowitą zmianą rządu	ogólnie charakteryzujący bez wymieniaania nazwisk
Ogółem	42,9	8,2	19,4	10,7
<u>Miejsce zamieszkania</u>				
Wieś	40,9	8,7	18,3	10,8
Miasto:				
do 50	47,9	9,2	20,1	8,1
51-500	47,0	6,7	18,5	14,0
ponad 500 tys. mieszkańców	34,7	8,8	23,1	7,4
<u>Wiek</u>				
Do 29	32,9	8,3	24,9	10,0
30-39	57,4	8,1	18,4	10,0
40-59	50,8	5,2	19,1	12,1
60 i więcej lat	24,8	12,3	14,5	10,6
<u>Wykształcenie</u>				
Podstawowe	27,4	11,0	15,6	10,0
Zasadnicze zawodowe	37,4	8,0	24,0	10,4
Średnie	48,1	6,5	21,4	10,6
Wyższe niż średnie	83,3	5,2	16,7	13,0
<u>Przynależność do PZPR</u>				
Należący	65,5	8,1	16,9	10,8
Nie należący	40,5	8,2	19,6	10,7
<u>Przynależność do związków zawodowych przed 13 XII 1981 r.</u>				
Należący do:				
- "Solidarności"	48,2	5,8	24,4	11,9
- innych związków	62,3	8,8	14,2	10,8
Nie należący do żadnych związków	35,5	9,0	18,9	10,3
<u>Własne warunki materialne</u>				
Złe	46,2	8,2	26,6	13,6
Raczej złe	39,0	8,4	23,0	9,0
Średnie	45,8	7,9	16,4	10,6
Dość dobre	36,3	4,4	19,3	12,6
Dobre	39,1	14,5	15,5	10,0

Tabela 5

w procentach

Charakterystyka badanych	Respondenci według sposobu odpowiedzi na pytanie "Kto powinien wejść do rządu lub pozostać w nim?"		
	wymieniający konkretne nazwiska	dystansujący się od wyrażania opinii	dokonujący szczególnej charakterystyki bez podawania nazwisk
Ogółem	36,5	21,3	17,7
<u>Miejsce zamieszkania</u>			
Wieś	29,4	23,9	15,6
Miasto:			
do 50	38,5	21,8	16,2
51-500	42,1	17,7	22,2
ponad 500 tys. mieszkańców	41,7	19,9	17,1
<u>Wiek</u>			
Do 29	31,4	21,4	15,4
30-39	43,6	28,8	18,4
40-59	43,7	19,1	21,5
60 i więcej lat	23,2	24,5	14,2
<u>Wykształcenie</u>			
Podstawowe	21,6	26,0	14,3
Zasadnicze zawodowe	31,5	22,0	16,0
Średnie	37,2	18,5	19,2
Wyższe niż średnie	83,3	14,1	26,6
<u>Przynależność do PZPR</u>			
Należący	58,1	18,9	19,6
Nie należący	34,2	21,5	17,5
<u>Przynależność do związków zawodowych przed 13 XII 1981 r.</u>			
Należący do:			
- "Solidarności"	46,3	18,0	24,1
- innych związków	48,1	23,1	15,0
Nie należący do żadnych związków	29,6	22,0	16,2
<u>Własne warunki materialne</u>			
Złe	34,2	21,1	23,9
Raczej złe	32,3	23,3	14,2
Średnie	36,8	21,5	17,2
Dość dobre	43,7	14,1	20,0
Dobre	42,7	24,5	18,2